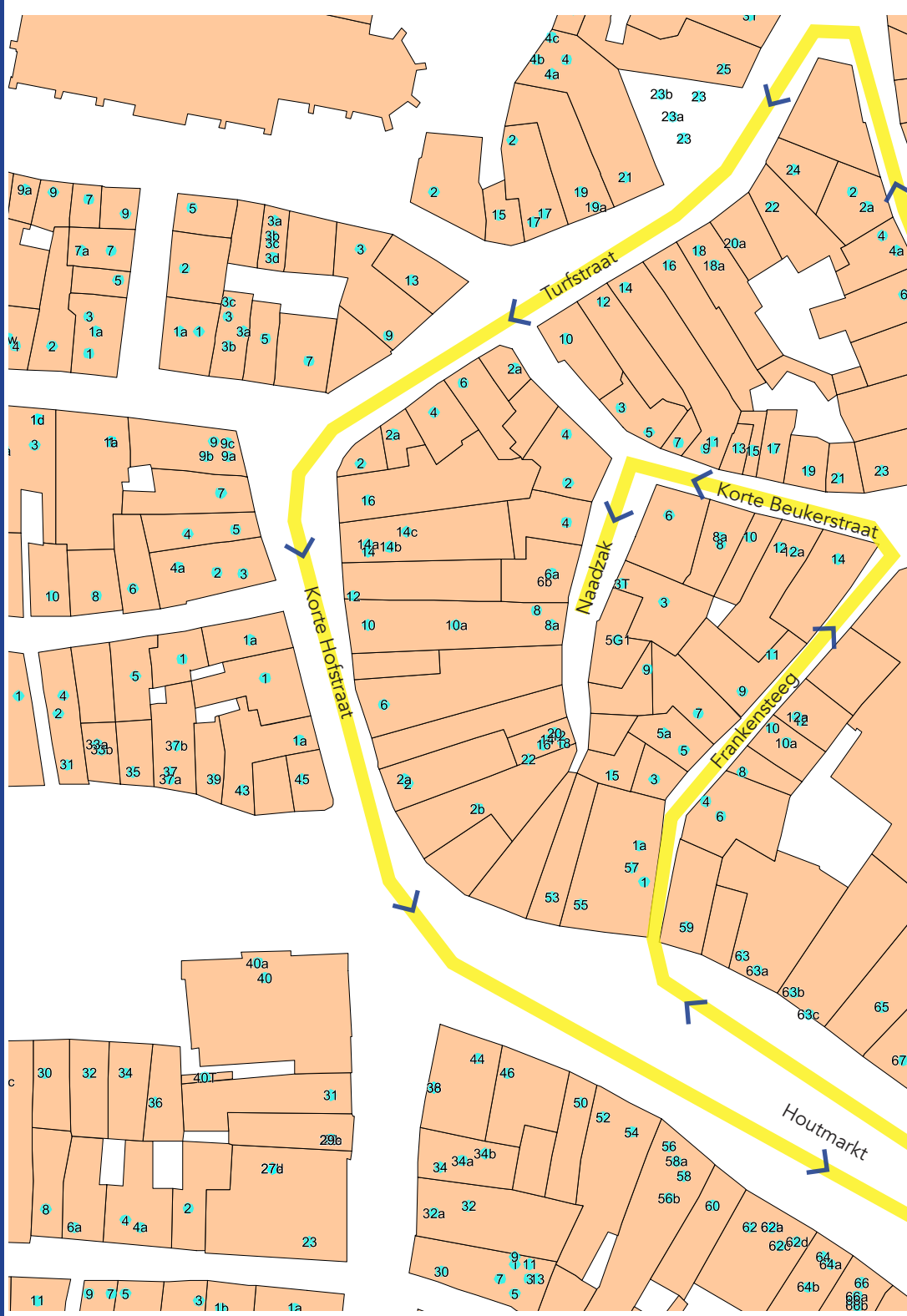

WANDELROUTE

Het Zutphens rondje

open
MONUMENTENDAG
 ——— Zutphen ———

Duur ca.
1 UUR

HET ZUTPHENS RONDJE

WANDELROUTE, CA 1 UUR

Fietsen en wandelen langs Monumenten in Zutphen, Warnsveld en door het buitengebied.

Het landelijk thema voor Open Monumentendag 2020 is Leermonumenten. Naast monumenten die een leerfunctie hebben zoals scholen kunnen ook andere monumenten ons iets leren. Over de bouwperiode, de voormalige bewoners of het gebruik van het monument. Gemeente Zutphen is gelukkig verrijkt met honderden monumenten, waar wij op plezierige wijze iets van kunnen leren.

Open Monumentendagen Zutphen mag zich normaliter verheugen op jaarlijks duizenden bezoekers. Vanwege corona heeft de Stichting Open Monumenten Comité Zutphen voor u dit jaar een alternatief bedacht waarbij u op eigen gelegenheid en op uw eigen gekozen moment tóch kunt genieten van al onze prachtige monumenten.

We hebben voor u twee routes uitgezet; een wandelroute en een fietsroute. De los verkrijgbare fietsroute voert langs monumentale panden in de stad en het buitengebied van Zutphen. Deze wandelroute leidt u langs monumentale en historische panden in de binnenstad van Zutphen. Door deze routes af te leggen, leert u de stad én het buitengebied met talloze monumenten en historische locaties op een leuke en sportieve manier beter kennen. U kunt gaan fietsen of wandelen tijdens Open Monumentendag, maar natuurlijk ook de rest van het jaar. Het is tenslotte 'elke dag Open Monumentendag'!

Namens Stichting Open Monumenten Comité Zutphen
Ineke Hissink-Kapper, voorzitter

We nemen je graag mee om het bekende monumentale Zutphense Rondje te lopen. Tot in de jaren '70 van de vorige eeuw liep de jeugd deze ronde met name op de zaterdagavond om te flaneren en om elkaar te ontmoeten. Deze route loopt in het hart van de stad. Van de Sprongstraat lopen we naar de Beukerstraat en via Turfstraat en Korte Hofstraat lopen we over de Houtmarkt terug naar de Sprongstraat. Ook de Korte Beukerstraat, Frankensteeg en Naadzak betrekken we bij dit rondje.

Eerst wat inspiratie opdoen?
Luister dan naar dit lied van de
Fluisterbootschippers:
<https://www.youtube.com/watch?v=FxByXdVLn2M>

Start: Bij de fontein op de markt lopen we de Sprongstraat in.

SPRONGSTRAAT

Deze straat is vernoemd naar de familie Spronck, die een huis bezat op de hoek van de Oudewand en de huidige Beukerstraat. De straatnaam blijkt dus voor een deel gewijzigd te zijn. Er zijn vermeldingen gevonden uit 1430, 1468, 1509 en 1517.

Sprongstraat 1

Deze winkelpui valt op door de materialen die zijn gebruikt, waaronder kostbare natuursteen afkomstig van net over de grens met Duitsland en

een fraaie puibalk. De bouwstijl is een mengeling van Rationalisme en Jugendstil.

De Oude Gaper | Sprongstraat 3 (Bengel)

De bouwstijl van dit pand is classicistisch. Aan het fraaie, strakke metselwerk zonder staande voegen (stootvoegen) kun je zien dat het pand in de 18de eeuw gebouwd is. In het pand zat jarenlang een drogist. Hieronder een bijzonder verhaal uit 1962 met de heer J.W. Jansen die destijds op 89-jarige leeftijd zijn drogisterij De Oude Gaper overdroeg aan zijn dochter. De zaak bestond toen 135 jaar en de oude drogist werkte er sinds 1900. (bron: magazine Zutphen)

'O, het was zo'n heel ander vak dan tegenwoordig. We maakten alles zelf. Er waren vrouwen die in de omgeving kruiden zochten. Deze kruidenzoeksters kwamen met tijken zakken op de rug in ons pakhuis, waar de inhoud gewogen werd. En dan sjouwden we alles naar de zolder. Een jaar lagen de kruiden daar dan te drogen. Nu krijgen we alles netjes verpakt in kleurige doosjes van de fabriek en hoeven het alleen nog maar te verkopen. Zelfs de tandpasta maakten we vroeger zelf. We hadden er een speciaal recept voor.' De drogisterij in de Sprongstraat herinnert nog aan die tijden, waarover de heer Jansen zo graag vertelt: een hoge zoldering, roodbruine laden, waarop in sierlijke witte letters de namen van de verschillende drogerijen zijn geschilderd. 'Om 7 uur hadden we de zaak open,' vervolgt de heer Jansen, 'om 10 uur

's avonds gingen we dicht. 's Zondags konden de klanten tot 1 uur bij ons terecht. Aan vakantie kwamen we niet toe. Daar stond tegenover dat we alles heel rustig aan deden.'

'Uit de wijde omgeving kwamen de boerinnen met hun knipmutsen op en de boeren met de grote manden boter en eieren halen op de markt. Druk dat het dan was in de winkel! De een wilde lers mos tegen verkoudheid hebben, de ander muurblauw tegen de vliegen – of kreeftsgogen om een vuiltje uit je oog te verwijderen.'

Die tijd is voorbij. De romantiek van de oude drogisterij is voor de heer Jansen vervlogen. Tot vorig jaar deed hij nog de boekhouding, maar: 'Mijn dochter heeft mij afgeschaft en een telmachine aangeschaft. De heer Jansen zegt het lachend. Hij is allang blij dat zij de zaak goed voortzet.'

Sprongstraat 6

Dit prachtige pand uit de 17de eeuw is gebouwd door stadstimmermeester Emond Helleraet. Hij was ook de 'architect' van de Wijnhuistoren aan de Groenmarkt. Emond bouwde verschillende huizen en aan de markt en in de belangrijke straten van Zutphen.

Sprongstraat 7

(Sigarenspeciaalzaak W. Schimmel)

Als je voor het pand staat en helemaal naar de top van de gevel kijkt, zie je het jaartal 1724 staan. In dat jaar is de gevel gebouwd. De bouwgeschiedenis gaat waarschijnlijk terug tot de 14e eeuw,

maar alleen de kelder en delen van de zijmuren zijn van die oorspronkelijke bouw overgebleven. Misschien is deze oude voorganger wel tijdens de Spaanse plundersingen en brandstichtingen in 1572 verloren gegaan. In elk geval dateert een groot deel van de bebouwing in de Sprongstaat van na dat jaar. Aan de gevel is te zien dat Zutphen in de tijd van de bouw onder invloed van de Franse overheersers stond. Veel oude panden in de Sprongstraat zijn toen aan die tijd aangepast. Vaak gebeurde dat in de toen modieuze Lodewijk de XIV stijl. Voor Sprongstraat 7 is dat vooral aan de tuitgevel te zien. De Sprongstraat is van oudsher een straat waar zich ambachtslieden vestigden. Denk hierbij aan bakkers, slagers, schoenmakers en kleermakers.

Een van deze laatst genoemden heeft destijds een nieuwe gevel laten bouwen en liet ook een tussenetage aanleggen waarop de kleermakers in de naar hen vernoemde zit onder het lage plafond hun werk deden. Deze tussenverdieping is in de achtergevel door middel van een aantal dubbele ramen nog herkenbaar. Anderhalve eeuw lang waren de eigenaren van het pand kleermakers. Hierna vestigden zich er tabakswinkeliers. Ook nu zit er nog een sigarenspeciaalzaak in het pand. Na een eerdere kleine restauratie volgde in 2000 een grote ingrijpende restauratie. Hierbij is de insteek geweest het pand zo veel mogelijk in oude staat terug te brengen waarbij ook de oude balklagen in het zicht terug werden gebracht en een fraaie bloedrode kleur kregen. De kelder wordt nu wegens zijn goede klimatologische omstandigheden voor

de opslag van onder meer sigaren en pijptabak gebruikt.

Sproongstraat 9-11

(Anno Nu + Jesse James Barbershop)

Dit magnifieke pand heeft een gevel voor meerdere huizen. De winkelpui is een schoolvoorbeeld van Art Deco, de huisgevel een prachtig voorbeeld van de neoclassicistische stijl. De gevel is recent geschilderd waarbij met monumentenzorg en een kleurhistoricus het oorspronkelijke kleurenpalet terug is gevonden.

Sproongstraat 13

Dit huis is gebouwd in de Gelders Overijsselse bouwstijl, ook wel Hanzegotiek genoemd. Deze stijl is, zoals de naam al doet vermoeden, alleen aanwezig in de provincies Overijssel en Gelderland en dan voornamelijk in de

steden die bij het Hanzeverbond waren aangesloten of veel contact hadden met het Noord-Duitse handelsnetwerk van de Hanze. Het betreft voornamelijk 15de -eeuwse gevels. Sproongstraat 13 is een goed schoolvoorbeeld van deze bouwstijl.

Sproongstraat 16

(Wijnbar Nic & ik)

Dit pand is vrij recent getransformeerd van rockcafé naar wijnbar en won daarmee in 2017 de publieksprijs van de Paltsprijs. Volgens de ankers in de eenvoudige trapgevel dateert dit huis van 1641. In de top bevinden zich een kruisvenster en een tweelichtsvenster met luiken boven elkaar. Beiden hebben hun oorspronkelijke zandstenen kozijnen behouden. Het meest bijzondere aan dit pand is echter het pothuis dat je ziet aan de achtergevel in de Vaaltstraat. Een pothuis is een uitbouw van de

souterrain-keuken, aangebouwd aan het eigenlijke (hoek)huis. Vroeger werden er potten in bewaard. Is de wijnbar open? Kijk dan eens in de kelder, deze dateert van omstreeks 1300.

De route vervolgt nu linksaf de Beukerstraat in, maar wie het leuk vindt kan een kort uitstapje maken naar de Schupstoel, rechtsaf vanuit de Sprongstraat.

Ter hoogte van Beukerstraat 85 vind je de Schupstoel. Dit was oorspronkelijk een binnenhaven van de Berkel waar tol werd geheven. Vandaar de naam Schupstoel (schip/scheepstol). Toen de Berkel in de dertiende eeuw naar de noordzijde van de stad werd verlegd, is de haven gedempt. Om het gevormde pleintje ontstond rond 1275 de eerste bebouwing met houten huizen. Na de stadsbrand van 1284 verzeen er huizen van baksteen. In de eeuwen erna wijzigden de huizen regelmatig van vorm en uiterlijk, maar de kern bleef middeleeuws. Van de vijftiende eeuw tot in de negentiende eeuw werd de Schupstoel met name bewoond door rijke kooplieden, stadsbestuurders en adellijke families.

(KORTE) BEUKERSTRAAT

De eerste vermeldingen van de Beukerstraat stammen uit de middeleeuwen: 1372 in platea dolearum. Dolearum betekent kuiper. In 1417 is het Bokiderstraat, in 1493 Boykerstraat en in 1500 Boekerstraat. In het laatste geval staat de oe voor ö en die zal vrijwel

dezelfde klank hebben gehad als het huidige beuker in Beukerstraat. De naam komt niet alleen voor als straatnaam. Zo is er een vermelding uit 1417: "wilner Dirck die Bodiker" wat betekent "wijlen Dirck de Kuiper". Het woord bodiker is in het oosten van het land en in Duitsland bekend geweest als kuiper. Als familienaam zijn er vele vermeldingen terug te vinden. De huidige vorm in Duitsland is Böttcher. Het is niet duidelijk of de straatnaam is ontleend aan het beroep of aan de familienaam.

Die Werelt | Beukerstraat 69

Het huidige pand dateert grotendeels van de 16e eeuw. In 1638 werd het pand omschreven als een huis, schuur en brouwketel. De brouwerij komen we tot het begin van de 18e eeuw tegen. Uit die tijd dateert ook de naam 'Die Werelt', die op een uithangbord verbeeld moet zijn geweest. Men wist inmiddels dat de aarde rond was en de afbeelding zal dan ook die van een globe zijn geweest.

Het Assenhuis | Beukerstraat 65 en 67 (Pura Vida)

Vanuit de Sprongstraat heb je een mooie kijk op het Assenhuis. Dit hoge pand is een van de grootste en gaafst bewaard gebleven middeleeuwse huizen van ons land. Het werd als pakhuis gebouwd in 1391. Het woongedeelte lag direct achter dit huis. De zware houtconstructies en de vele verdiepingen wijzen op de opslag van handelsgoederen. Het huis heette in de 15e eeuw het Assenhuis naar de eigenaar Evert Asse. Hij was handelaar

in natuursteen uit de Eifel, waaronder molenstenen van basalt. Tevens was hij lange tijd schepen (bestuurder) van de stad en hij was berucht om zijn politieke twisten in het stadsbestuur. In de 16e eeuw werd het huis gesplitst in twee huizen die in de loop van de tijd hun eigen gevels kregen.

Beukerstraat 44

(Café Old Dutch)

Hier zie je een van de oudste gevels van de Beukerstraat en misschien wel het mooiste voorbeeld van de Gelders Overijsselse bouwstijl of Hanzegotiek. Vooral de opvallende gaten in de topgevel zie je in het hele gebied van de Hanze terugkomen.

Het Hert | Beukerstraat 45

(Miss Etam)

In dit in oorsprong middeleeuwse pand werden in de 17e eeuw een herberg en brouwerij gehuisvest met de naam 'Het Hert' of 'Roode Hert'. De vermelding 'waar het Hart uithangt' wijst weer op een uithangbord. Het huis Nieuwstad 51 heette eveneens 'Het Rode Hert' en is als enige huis in Zutphen in het bezit van het authentieke 18e-eeuwse uithangbord.

Beukerstraat 32

(Vero Moda)

Dit is de oudste gevel aan de Beukerstraat. Het is de poort naar een schitterend huis op het binnenterrein van dit huizenblok. Het poortgebouw heeft een gevel uit de late 14de eeuw en is door zettingen iets schuin komen te staan.

Beukerstraat 30

(Rituals)

Over dit pand ontstond flink wat beroering in 2017. Het haalde zelfs het achtuurjournaal toen een West-Nederlandse aannemer de 17de-eeuwse balklagen en 18de-eeuwse trap had verzaagd en de gemeente Zutphen de bouw liet stilleggen. Monumentenzorg spande een rechtszaak aan en het pand moest zoveel mogelijk worden hersteld. Uiteindelijk heeft de voorgevel een heel positieve gedaantewisseling ondergaan en is het goed hersteld.

Als je even naar binnenloopt zie je een mooi voorbeeld van een 15de-eeuwse balklaag. De latere insteekverdieping uit de 17de-eeuw met profiel is hersteld, al kan je goed zien dat deze eerder aan stukken is gezaagd.

Beukerstraat 27

(Boga fashion)

Beukerstraat 27 is een hoog huis. De eerste vermelding in het archief stamt uit 1450 als er een hypotheek op het huis wordt genomen. Op de benedenverdieping in de winkel zitten weinig oude bouwsporen. Op de eerste verdieping zijn die er wel. Daar is aan de hand van de balklaag vast te stellen dat deze verdieping in de middeleeuwen een rijke uitstraling moet hebben gehad. Verder is er nog een vroeg 20ste-eeuwse schouw te vinden.

Op de vrij grote en hoge zolder bevinden zich nog 4 gebinten. De vlieringzolder en de sporenkap zijn nog grotendeels origineel. Van deze laatste staan na aftopping van de voorgevel (voor een dakschild) nog 15 complete sporenparen. Op de zolder is nog een middeleeuws bolvenster zichtbaar.

Tevens bevindt zich er hier nog een niet meer gebruikt hijswiel.

De achtergevel van het pand is middeleeuws. De voorgevel zou dat ook kunnen zijn. Gevonden steenmaten wijzen er op dat het pand wel eens in de vroege 14e eeuw gebouwd kan zijn. In 1914 heeft er een grote verbouwing plaatsgevonden waarbij onder meer de voorgevel en het interieur zijn aangepast. Het huis heeft toen grotendeels zijn huidige aanzicht gekregen.

Beukerstraat 14

(Hema)

Dit gebouw van de Hema is het enige echte Zutphense voorbeeld van de naoorlogse of wederopbouw 'Warenhuisstijl' zoals deze in heel Nederland op grote schaal is toegepast. Een werkelijk schitterend pand waarvan je de uitbreiding richting de Frankensteeg bijna niet kunt zien, zo knap is deze toegevoegd. Recent is de luifel in oorspronkelijke staat hersteld.

Beukerstraat 19

(D-reizen)

De geschiedenis van Beukerstraat 19 gaat terug tot in de middeleeuwen, gelet op een eerste schriftelijke vermelding in 1452 en het huis was lange tijd onderdeel van het Hof van Hackfort. Het maakte in ieder geval tot 1688 samen met het rechterpand Beukerstraat 21 deel uit van het aanzienlijke huis Den Vollenhove dat prominent was gelegen op de kop van het Schapenpleintje. De traptoren is

het meest prominente architectonisch overgebleven element uit deze periode.

Een van de vroegere bewoners is Bernt (Berend) van Hackfort die het hele complex in 1516 koopt. Berend was onder andere schout van Zutphen en generaal-stadhouder [plaatsvervanger] van de hertog van Gelre. Berend van Hackfort is mogelijk verantwoordelijk voor een grote verbouwing van het complex waarbij het linkerdeel van het pand werd uitgebreid en verbouwd tot een vleugel haaks op de straat. Het is aannemelijk dat toen ook de traptoren is opgetrokken, maar het is niet uitgesloten dat deze ouder is.

KORTE BEUKERSTRAAT

Links zie je de Korte Beukerstraat. Deze straat wordt gekenmerkt door de grote hoeveelheid aan bewaarde 19de-eeuwse winkelpuien. Het geeft de straat een gezellig en nostalgisch sfeertje. Opvallend fraaie voorbeelden in de straat zijn nummer 6 met de rondlopende ruit en smeedijzeren pui. Maar ook de wederopbouw winkelpui in het oude huis op nummer 14. Ook hier zijn een soort aquariumpuien aanwezig met kenmerkende decoratie van de middendeur.

De Franse Wijnstok | Korte Beukerstraat 14

Het huis vormde samen met nr. 16 een eenheid onder een zeer grote en hoge kapconstructie uit ca. 1340. Het grote pand werd in de 17e eeuw in twee huizen gesplitst. In 1671 werd het rechter huis 'daer de Fransche Wijnstok

uithangt' door Engelbert Gerritsen verkocht aan Gerrit Roelofsen.

Die Lorssenborch | Beukerstraat 12

(Zuivelhoeve)

Een van oorsprong middeleeuwse woning. De bouw van het huis is in 1433 aanbesteed door Alphert Iseren. Het huidige fraaie 'hoekpandje' dateert van 1858.

Beukerstraat 11-13

(WE)

Dit is het schoolvoorbeeld van rationalisme in Zutphen. Deze bouwstijl, waarvan Berlage de belangrijkste voorman was, wordt gekenmerkt door weinig losse versieringen maar vooral sierlijk materiaalgebruik. De eigenschappen van het materiaal waren belangrijk. De vorm en de eigenschappen volgen de functie. Kenmerkend zijn ook de gevelbekroningen door hoektorens. Torens passen uiteraard bij onze torenstad Zutphen.

Beukerstraat 10

(Luthers kerkje)

Een bijzondere verschijning in de winkelstraat. Voor dit 17e-eeuwse pand is door architect Van Loo een neogotische kerkgevel geplaatst. De Lutherse gemeente gebruikt dit gebouw voor de eredienst. Op de oude 17e-eeuwse verdiepingsvloer staat een monumentaal kerkorgel. Bijzonder is het materiaal van de gevel. Dit lijkt baksteen, maar is imitatiewerk. Een goedkopere oplossing dan het afbreken

van de bestaande gevel, men deed er gewoon een laagje eroverheen.

Beukerstraat 7-9

Een fraai voorbeeld van een modernistische gevel. In Zutphen zijn er vrij weinig geslaagde voorbeelden van deze stijl, iets om trots op te zijn dus.

Beukerstraat 5

Kijk hier eens helemaal omhoog! Wat een mooie topgevel hè! Normaal kijk je niet zo hoog. Dit soort gevelbeëindigingen zijn ook heel populair bij villa's uit de vroege 20ste eeuw en worden ook wel Chaletstijl genoemd. Geïnspireerd door bouwstijlen uit de alpen die in die periode voor het eerst door toeristen werden bezocht.

Beukerstraat 3

(Jeans Center)

Dit brede en voorname pand valt weer op door de breedte en de enorme puibalk. Achter de zinken platen zijn historische resten van de oude gevelreclame van het pand bewaard. De natuursteenimitatieblokken noem je ook wel 'Rustica'.

We vervolgen de weg naar links. Dit is de Turfstraat.

TURFSTRAAT

Dit is een middeleeuwse straatnaam waarvan al vermeldingen zijn teruggevonden uit 1301, 1437 en 1495.

In deze straat werd turf verhandeld. De straat werd in de middeleeuwen ook een tijdlang Engespoortstraat genoemd, naar de stadspoort die aanvankelijk stond op de hoek van de Oudewand en Rijkshage maar na de stadsuitbreiding over de Berkel is verdwenen.

De Steerne | Turfstraat 27-31

(KPN)

De Steerne (ster), waarin ooit een herberg was gevestigd, wordt in de 17e eeuw onder deze naam vermeld. In 1954 zijn in de topgevel, die toen gesloopt werd, zogenaamde spreuwenpotten uit de 16e eeuw gevonden. Het waren ingemetselde kruiken om spreuwen te laten nestelen, waarna men ze eenvoudig kon vangen. Misschien was deze herberg wel beroemd om zijn verfijnde spreuwenborst...

Turfstraat 23

Dit is een echt schoolvoorbeeld van de Amsterdamseschool. Het pand is ontworpen door het architectenbureau Jansen en Wattjes. Dit beroemde duo, bestaande uit de plaatselijke architect Jansen uit Gorssel en professor Wattjes uit Delft, bouwde in de regio meer bijzondere schoolvoorbeelden. Het Koelhuis aan de Noorderhaven is een ander bekend Zutphens voorbeeld.

Des cloesters husinghe | Turfstraat 21

(John & Nina)

Dit een (winkel)pand waar je, als je in bouwhistorie bent geïnteresseerd, echt eens naar binnen moet gaan. Bij de laatste verbouwing in 1993 werd de gehele begane grond ontmanteld. Achter voorzetwanden bleek een eeuwenoud pand schuil te gaan. Door het schoonbikken van de muren kwamen

in de linkergevel een zestal en in de rechtergevel een drietal laatgotische korbogen aan het licht. Onder de 19e- en 20e-eeuwse plafonds bleek ook nog een laatgotisch balkenplafond te zitten.

Verder heeft het pand nog zijn oorspronkelijke eiken kapconstructie. De achtergevel dateert nog van de bouwtijd. Onder het huis bevinden zich twee laat-middeleeuwse kelders die nu als onderdeel van de winkel zijn ingericht. Op grond van archiefonderzoek moet de bouw van het nieuwe huis plaats hebben gehad tussen 1466 en 1498. De eerste vermelding in het archief van het perceel Turfstraat 21 stamt uit 1453. In dat jaar verkopen Goedken ten Loe en zijn vrouw Alyt de helft van een huis, gelegen in de Turfstraat aan Jacob Dreyer. Het bedoelde huis, Turfstraat 23, grensde "aan Moeniken Hof". Dat was de naar alle waarschijnlijkheid ommuurde binnentuin van het achterliggende Broederenkerklooster. Het huis is enige tijd in bezit van de predikheren geweest.

In de archieven is sprake van 'des cloesters husinge, geheten die Niehusinge' en verder wordt er vermeld dat het huis grenst 'aan der predikerenhusinge'. Als in 1591 Zutphen in handen valt van Prins Maurits komen de geestelijk goederen in handen van het stadsbestuur en later in die van de Gedeputeerden van het Kwartier Zutphen. Het pand wordt daarna verhuurd. De bekende Zutphense kunstschilder Johan Antony Kaldenbach is 200 jaar later één van de huurders geweest.

De drie Koningen | Turfstraat 10

De naam komt sinds 1607 voor en verwijst mogelijk naar de indeling van het perceel langs de Korte Beukerstraat, bestaande uit een voorhuis, een middenhuis en een achterhuis. Bovendien had de eigenaar drie zonen. De Bijbelse Drie Koningen-scène was in de 16e en 17e eeuw een geliefd thema, ook bij huisnamen. Tegenwoordig zit Van Rossum Koffie in het pand dat in 2015 de Paltsprijs won met een bijzondere restauratie. Deze werd volledig afgestemd op de aangetroffen historische afwerklagen, materialen en objecten. De verlaagde plafonds zijn verwijderd, een kleine kamer aan de voorzijde, met een opvallend oeil-de-boeuf, is tot een verrassend intieme gebruiksruimte omgetoverd. Het pand was altijd al markant gelegen en viel op door het pothuis aan de Korte Beukerstraat. Dat laatste is nu in de ruimte geïntegreerd.

De Rokende Moor | Turfstraat 13

De oudste vermelding van dit pand is in een verkoopakte uit 1463. Als in 1754 de familie Dieperink het huis met een grutmolen op de Vaalt verkoopt, staat het pand bekend als 'De Rokende Moor'. Deze naam zou tot in de 19e eeuw met deze locatie verbonden blijven. De gevelsteen is door Het Wijnhuisfonds, de huidige eigenaar, aangebracht en memoreert dat roken de gezondheid schaadt: de afgebeelde moor rookt immers niet!

De Gulden Vijzel | Turfstraat 7

Het huis wordt voor het eerst genoemd

in 1586-1587. Er woont dan een Steven Janssen 'in den Gulden Visell'. Een vijzel, ook wel mortier genoemd, is een beker met stamper die gebruikt wordt om te vermalen en vermengen. Hij wordt uit hard materiaal vervaardigd (steen, brons, koper, aardewerk of kristal) en wordt gebruikt in de keuken en door apothekers.

We lopen met de bocht naar links en komen in de Korte Hofstraat.

KORTE HOFSTRAAT

Genoemd naar de Hof van de Graaf (wordt hier 's Gravenhof bedoeld?). Vanuit dit hof liep een lange rechte straat naar een punt aan een dubbele gracht waar men in en uit de stad kon. Oorspronkelijk wordt alleen de Hofstraat vermeld, bijvoorbeeld in 1349. Later

worden de Lange Hofstraat en de Korte Hofstraat genoemd.

Korte Hofstraat 12

(Janson)

Dit is een pracht voorbeeld van een 19e-eeuwse winkelpui (1 woord) in de bouwstijl neobarok. Bijna alle winkelstraten in Zutphen waren eind 19de eeuw voorzien van deze puien. Hiervan zijn schitterende foto's behouden gebleven. De bouwtijd die tussen 1865 en 1875 moet liggen, is goed te herkennen aan de kwartronde hoeken van de glaspui (1 woord) een typisch modeverschijnsel van die tijd.

Korte Hofstraat 7-9

(o.a. Primera)

Dit is een mooi voorbeeld van wat we noemen 'aannemer eclecticisme'. Rond

1850-1910 beginnen aannemers zelf panden te ontwerpen, soms geholpen door architecten. Ze maken daarbij gebruik van een nieuwe bouwtechniek waarbij veel met catalogi wordt gewerkt waarbij je onderdelen van gebouwen kon bestellen. Schouwen, balkons en gevelbekroningen werden als standaardelement (1 woord) geleverd. Dat levert vaak een mengelmoes aan stijlkenmerken op waarbij elementen van twee of meer historische stijlen gecombineerd worden.

HOUTMARKT

Plaats waar hout verhandeld werd. De Houtmarkt maakt samen met de Groenmarkt en de Zaadmarkt deel uit van een reeks markten in de vorm van een halve cirkel. Ooit vormden de markten een verdedigingsgracht tegen aanvallen van de Vikingen. Toen Zutphen uitbreidde, werd de gedempte gracht een keten van markten in het centrum van de stad. Aan de markten werden rijke koopmanshuizen en het stedelijke Wijnhuis gebouwd.

Korte Hofstraat 6

Deze winkels hebben zogenoemde 'aquariumpuien'. Het is een voorbeeld van de winkelpui uit de Wederopbouw in Zutphen. In Zutphen vind je slechts twee andere fraaie voorbeelden. Ook landelijk zijn deze puien langzamerhand vrijwel allemaal verdwenen.

Wijnhuistoren (Groenmarkt 40)

Als je vanuit de Korte Hofstraat, links de Houtmarkt oploopt, zie je rechts de Wijnhuistoren. Hier, op het knooppunt van de markten en de belangrijke Hofstraten, stond herberg 'Vreden', die later ook 'het Wijnhuis' werd genoemd.

Deze stadsherberg groeide uit tot het belangrijkste wereldlijke gebouw naast het stadhuis. Het stadsbestuur ontving hier belangrijke gasten en beklonk er menig politiek akkoord. Er was een waag aan verbonden en het stadsbestuur deed er belangrijke mededelingen. Het was ook de plek voor terechtstellingen.

Na de Tachtigjarige Oorlog herstelde de stad zich weer en als symbool van de wederopbouw en hernieuwde trots van de stad bouwde men in 1618 (spatie te veel) tegen het Wijnhuis een nieuwe toren: de Wijnhuistoren. Het zou tot 1642 duren voordat de toren was voltooid. In 1644 hingen de Lotharingse klokkengieters François en Pierre Hemony (spatie te veel) het eerste gestemde carillon ter wereld in de toren. Slechts één originele klok overleefde de torenbrand van 1920 en oorlogsroof.

Het Swert en De Witte Wanne| Houtmarkt 47 en 51 *(Van der kam)*

Beide panden vormden in de 14e eeuw één geheel met een bestaand achterhuis uit 1385. In de 15e eeuw zijn de huizen gesplitst en komen we in nr. 49 de familie Pantze als eigenaar tegen. Dit waren Hanzekooplieden uit Reval, het huidige Tallinn, de hoofdstad van Estland.

De naam Het Swert werd gegeven na een grondige modernisering van het huis in het begin van de 16e eeuw door Peter Swertfeger. Het waren toen grote koopmanshuizen met voorname gevels aan de Roggenmerckt of Breedestraete, zoals de Houtmarkt toen werd genoemd.

Houtmarkt 55

(Bakker Bart)

Dit grote pand is ontstaan na de sloop van historische huizen na de oorlog. Tijdens de naoorlogse periode heerst in heel Nederland een opvallende afbraakwoede waarbij soms hele historische stadsdelen worden gesloopt terwijl er materiaal- en woningnood was. Door de oorlog lag het slopen van panden niet meer zo gevoelig. In Zutphen heeft dit ook grote gevolgen gehad vooral in de historische stadsdelen Nieuwstad en Spitaalstad. Het Wijnhuisfonds heeft weten te voorkomen dat er een plat dak werd geplaatst op dit pand zodat het redelijk goed in het stadshart harmonieert.

De Lelie | Houtmarkt 59

(Schoonenberg)

Deze herberg wordt al in 1402 genoemd. Achter de herberg lag een brouwerij in de Frankensteeg. Het huidige pand is achter de gevel nog middeleeuws.

De Gekroonde Lelie | Houtmarkt 63

(Lichtmeester Ton Westerik)

Deze voormalig bierbrouwerij was in 1721 eigendom van brouwer Verbeek. De eerste vermelding van de Gekroonde Lelie dateert van 1758. De huidige gevel is nog 18e eeuws maar werd omstreeks 1865 verbouwd door burgemeester Coenen die toen het pand bewoonde.

Houtmarkt 73

(Su en Jill)

De vroegste gegevens van dit

historische pand dateren al van 1451. In de 16e eeuw is het de woning van de stadstimmerman. De huidige renaissance voorgevel met schoonwerk baksteen, pilasters en natuursteen ornamenten dateert van de 17e eeuw.

Eind 17e eeuw wordt hier de Grote of Oranje Sociëteit gehuisvest en had het een grote zaal met imposant stucplafond op de eerste verdieping. Gedurende een korte periode in de Franse tijd (1795-1807) heeft de sociëteit plaats moeten maken voor de commandant van een Frans garnizoen. Daarna deed het pand tot 2006 dienst als apotheek en woning, in de volksmond heet het pand daarom ook wel De Oude Apotheek. In de 19e eeuw wijzigden de ramen van de voorgevel en begin 1900 wordt een achterhuis aangebouwd in art-deco overgangsstijl.

Houtmarkt 75

(VVV)

Loop vooral even binnen voor meer inspiratie of een mooi souvenir. Wist u dat dit pand de stadsgevangenis is geweest? En dat hier de beul Hans Pruijm rondliep? Hans Pruijm was een Nederlandse scherprechter (beul). Hij werd geboren in Meisenheim in ca. 1560-1565 en was onder meer werkzaam als stadsscherprechter te Zutphen (1595-1604) en scherprechter van het Hof van Utrecht (1604-1621). Zijn alias was 'veltscheerder (=barbier) van Berneveld'. Pruijm woonde te Zutphen in de 'bodelstoren' op de stadsmuur (1596-1604). Hij was degene die Johan van Oldenbarneveld van zijn hoofdpijn af hielp...

Schulten Hues | Houtmarkt 79

(Vaticano)

De naam verwijst naar het huis van de schout (schulte). De schout was in de late middeleeuwen een soort van 'openbaar aanklager'. In het pand was jarenlang het sterrenrestaurant van Peter Gast gevestigd.

FRANKENSTEEG

Vernoemd naar een Zutphens patriciërsgezicht. In 1326 wordt een Gilles Francken vermeld, die schepen van Zutphen was en in deze straat woonde.

Het Wapen van Deventer en De Swarte Arent | Frankensteeg 5 en 7

De stad Deventer is in het verleden Zutphens grootste handelsconcurrent geweest. Toch waren de gezamenlijke belangen in de Oostzeehandel groot en trad men vaak gezamenlijk op als die belangen verdedigd moesten worden. De naamgever van dit pand, omstreeks 1685, Thomas Scholl, zal een relatie met de stad Deventer gehad hebben. Den Swarten Arent die uithangt, stelde de rijksadelaar voor in het wapen van Deventer.

NAADZAK

Een broekzak heet in Oost Nederland nog steeds noatsak of noasek. Iedere vrouw droeg vroeger onder haar rok een naadzak, bereikbaar via de zijnaad van de rok.

Vermoedelijk heeft de straat deze naam gekregen vanwege de vorm

van de straat. In 1461 heette de straat Scholtenvaalt naar de schout die op de Roggemarkt (Houtmarkt) in het huis 't Hoen woonde en wiens woning aan de achterzijde uitkwam op de Naadzak. Overigens liep volgens geschiedschrijver Guicciardini de Naadzak door naar de markt, volgens cartograaf Blaeu was het altijd een doodlopende staat.

Naadzak 5-7

Hier had tot 1980 likeurstokerij Vetter & Co zijn jenever- en brandewijnproductie. De winkel zat aan de Korte Hofstraat 12. Het pand oogt 19e eeuws, maar herbergt net als zoveel panden in Zutphen een middeleeuwse kern met onder meer balken uit 1459 en 1486 en een 15e eeuws telmerk. Op de zolder werden de grondstoffen voor de stokerij opgeslagen.

Hiermee zijn we aan het einde gekomen van deze wandeling.

Deze wandelroute is samengesteld in het kader van Open Monumentendag 2020 met thema "Leermonumenten".

Organisatie: Stichting Open Monumenten Comité Zutphen

Samenstelling: Hendrik Haafkens en Silvia Heijl

Redactie: Brigiet Bluiminck

Foto cover: Remco Bijl

Foto's binnenwerk, grafische vormgeving en druk: Buro Zutphen

